

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

вул. Митрополита Василя Липківського, 36, м. Київ, 03035, тел./факс: (044) 248 25 13
E-mail: info@imzo.gov.ua, <https://imzo.gov.ua>, код ЄДРПОУ 39736985

На № _____ від _____

Департаменти (управління) освіти і науки
обласних, Київської міської державних
(військових) адміністрацій

Заклади післядипломної педагогічної
освіти

Про методичні рекомендації
«Пріоритетні напрями роботи
психологічної служби в системі освіти
України у 2024/2025 навчальному році»

З метою подальшої реалізації статті 76 Закону України «Про освіту» Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» надсилає для застосування в роботі аналітичні матеріали про діяльність психологічної служби в системі освіти України, стан забезпечення закладів освіти практичними психологами і соціальними педагогами та рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в 2024/2025 навчальному році, які схвалені Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 6 від 10 липня 2024 року).

Додаток: на 36 арк. в 1 прим.

Директор

Євген БАЖЕНКОВ

Ольга Флярковська 248 21 95

ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти"

21/08-1233 від 08.08.2024

БАЖЕНКОВ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ 08.08.2024 12:52

директор

5E984D526F82F38F04000006ABE0001B23D7604 / Дійсний з 04.10.2023 до 03.10.2024

**Методичні рекомендації
«Пріоритетні напрями роботи
психологічної служби в системі освіти України
у 2024/2025 навчальному році»**

В умовах воєнного часу значна кількість батьків зазначає наявність у своїх дітей симптомів травматизації психіки: так звані «емоційні гойдалки», коли настрій швидко і без зовнішніх причин коливається від дуже гарного до надзвичайно поганого і навпаки. За результатами опитування Gradus Research, 57,3 % дітей і підлітків мають симптоми емоційних чи поведінкових реакцій, 26,4 % – реактивні (психогенні) розлади, іноді до ступеню психозу та ознаки порушення соціального функціонування, та 10,1 % – посттравматичний стресовий розлад. Зазначене вище свідчить про нагальну потребу психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Розвиток психологічної служби в системі освіти України

За даними, що надійшли з регіонів України, у 2023/2024 навчальному році чисельність фахівців психологічної служби становила **20 117 осіб**, з них: практичних психологів – **13 035 осіб**, соціальних педагогів – **6 995 осіб**, методистів – **87 осіб** (рис. 1).

Рис. 1

Кількість працівників психологічної служби у системі освіти України у 2023/2024 навчальному році зменшилася на 75 осіб у порівнянні з 2022/2023 навчальним роком (рис 2.).

Значне скорочення фахівців психологічної служби сталося у Житомирській (на 51 особу), Закарпатській (на 49 осіб), Вінницькій (на 45 осіб), Львівській (на 32 особи), Миколаївській (на 25 осіб) областях тощо.

Проте кількість таких фахівців збільшилася в Луганській (на 41 особу), Івано-Франківській (на 37 осіб), Одеській (на 31 особу) областях, місті Києві (на 25 осіб) тощо.

Кількість працівників психологічної служби у системі освіти України (осіб)

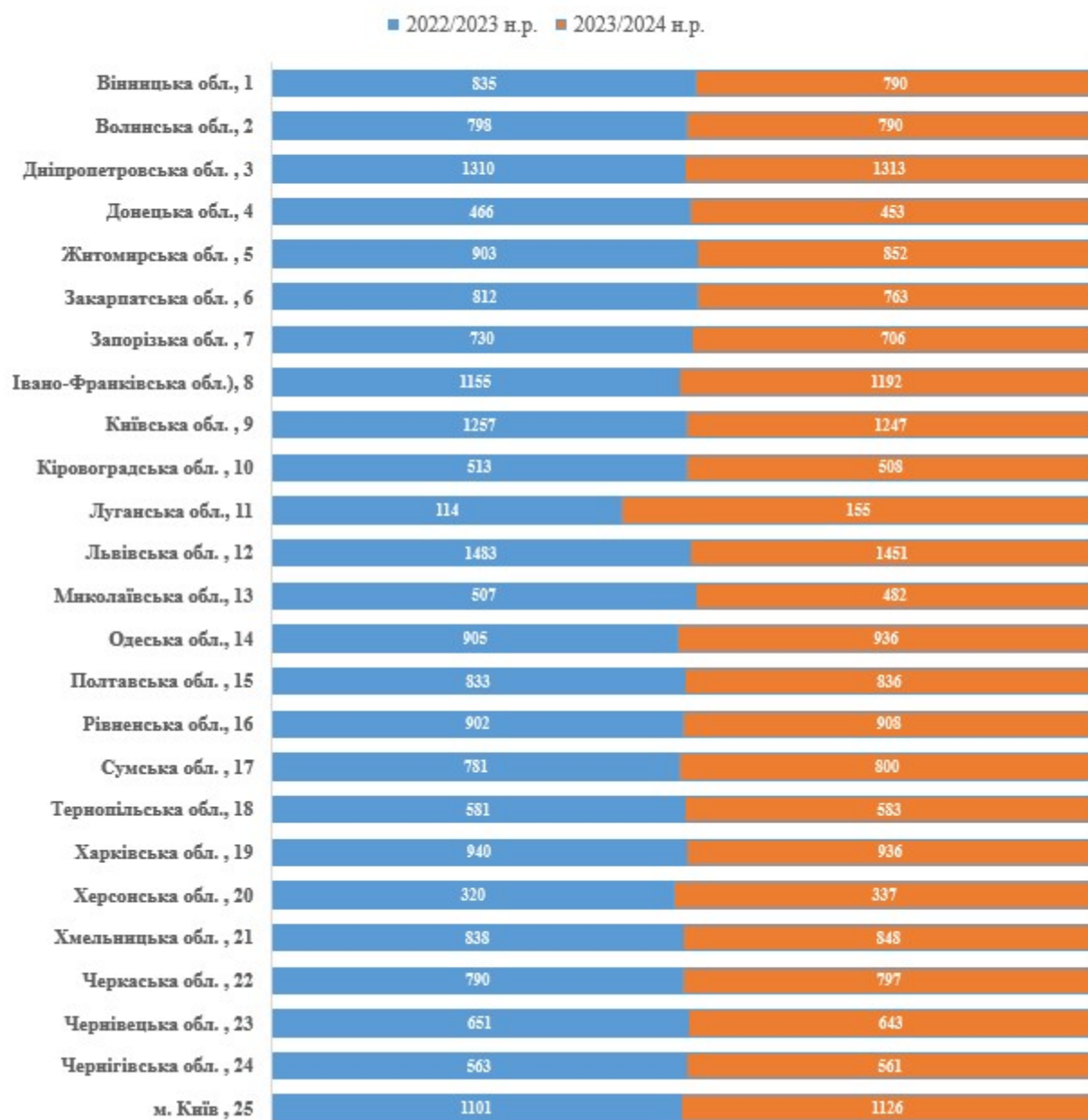

Рис. 2

Таким чином, середня забезпеченість закладів освіти працівниками психологічної служби у 2023/2024 навчальному році становила 72 %, з них: практичними психологами – 76 %, соціальними педагогами – 65 %.

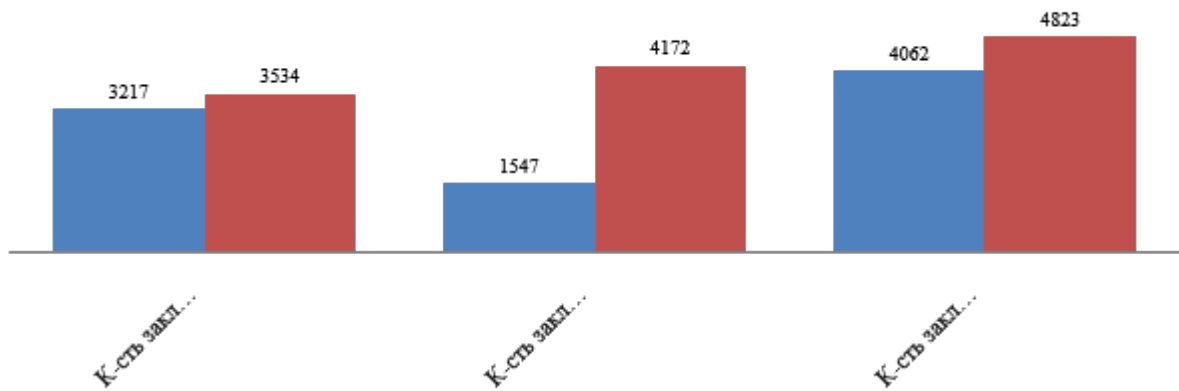

Рис. 3. Стан забезпечення закладів освіти соціальними педагогами у 2023/2024 н. р.

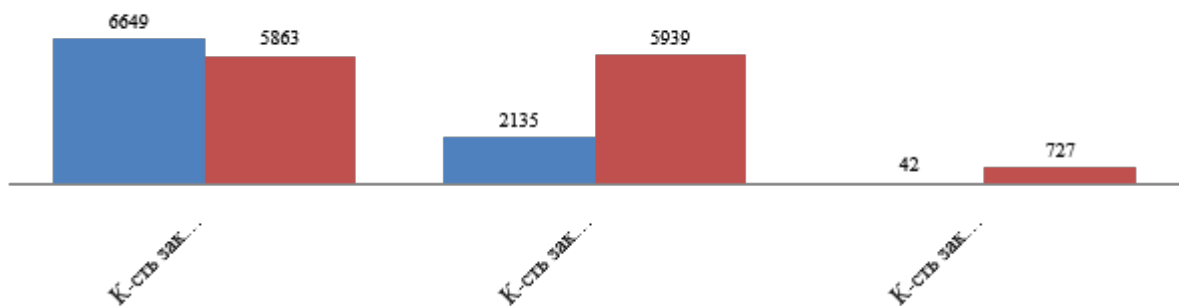

Рис.4. Стан забезпечення закладів освіти практичними психологами у 2023/2024 н. р.

Разом з тим, за отриманими даними, у 2023/2024 навчальному році загальна кількість звернень до працівників психологічної служби становила **5 612 328** звернень, з них: **1 919 937** звернень батьків здобувачів освіти, **1 709 847** звернень педагогічних працівників, **1 573 146** звернень здобувачів освіти, та **409 398** звернень інших зацікавлених осіб.

З метою організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу в новому навчальному році керівники обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів освіти мають вжити заходів щодо забезпечення усіх закладів освіти, навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби методистами, практичними психологами, соціальними педагогами відповідно до нормативної потреби.

Забезпеченість кабінетами практичних психологів закладів освіти України загалом становить: забезпечено окремим приміщенням – 7 248 осіб, мають суміщене робоче місце – 4 778 осіб, тимчасово відсутнє робоче місце – 547 осіб, відсутнє робоче місце – 462 особи (рис 5.).

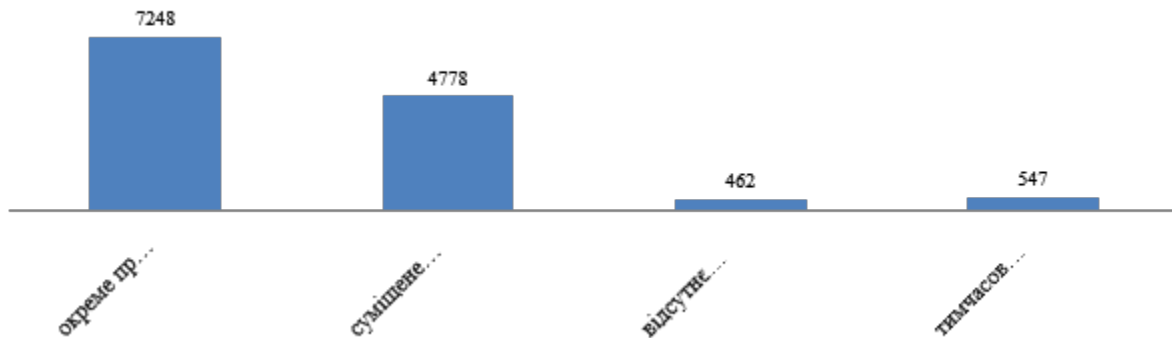

Рис. 5. Забезпеченість кабінетами практичних психологів у 2023/2024 н.р.

Маємо зазначити, що показник забезпеченості кабінетами соціальних педагогів ще нижчий: окреме приміщення мають – 2 539 осіб, суміщені – 3 782 особи, відсутній кабінет – 324 осіб, тимчасово відсутнє робоче місце – 350 осіб (рис 6.).

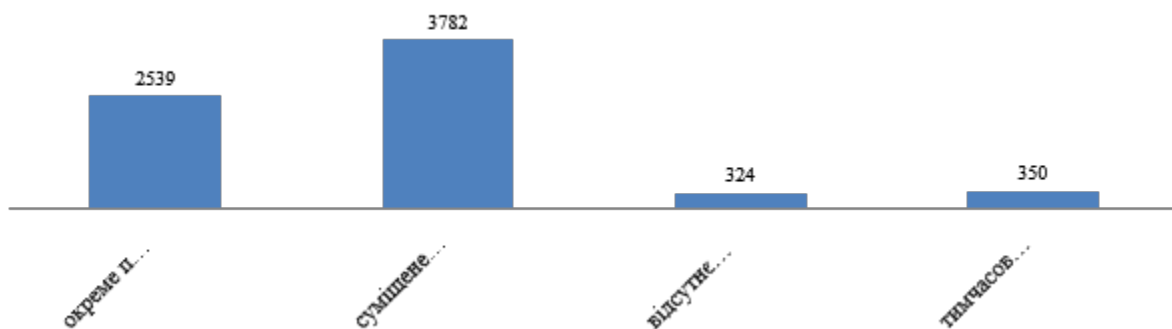

Рис. 6. Забезпеченість кабінетами соціальних педагогів у 2023/2024 н.р.

Головним пріоритетом діяльності психологічної служби в закладах освіти є розв'язання освітніх та виховних завдань, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу. *Оскільки відсутність окремого робочого місця практичного психолога та соціального педагога унеможливує вирішення певних професійних завдань, стає нагальною потреба у створенні належних умов для роботи: забезпечення фахівців психологічної служби окремим робочим кабінетом.*

Навчальна діяльність

За останні роки українська освіта зіткнулася з чисельними викликами: вимушеними перервами у навчанні, знищенням шкіл, відсутністю очного навчання та обмеженим доступом до нього, значними обмеженнями для реалізації дистанційного навчання, викликаними перебоями з електроенергією та інтернетом.

Державною службою якості освіти України у 2023/2024 навчальному році було проведено дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни.

Зважаючи на постійну загрозу безпеці учасників освітнього процесу, в першому півріччі 2023/2024 навчального року не вдалося відновити очне навчання

у повному обсязі. Лише 53 % закладів освіти працювали за очною, 19 % – за дистанційною, 28 % – за змішаною формою навчання. На сході та півдні України переважала дистанційна форма навчання, у центрі та на півночі – змішана, на заході – змішана форма навчання у містах та очна у селах.

Значних змін у педагогічному складі закладів освіти у зв'язку з воєнними діями не відбулося. Педагогічне навантаження більшості вчителів (не менше 67 %) в умовах війни не змінилося. Педагоги з-поміж тих, у кого навантаження зросло (близько 14 %), передусім це пов'язують із запровадженням змішаного режиму роботи закладу освіти та необхідністю поєднувати офлайн та онлайн режими.

За оцінками вчителів, близько 20 % учнів не мають постійного доступу до освітнього процесу в умовах воєнного стану, серед регіонів найбільша кількість таких учнів – на півдні України (30 %). З урахуванням типу населеного пункту, більше учнів мають доступ до навчання у містах, ніж у селах. Особливо ці відмінності впливають на дітей соціально-вразливих категорій: у містах 75 % вчителів вважають, що всі учні з малозабезпечених сімей мають доступ до освіти, у селах – 62 %, із багатодітних сімей – 80 % та 69 % відповідно, з числа ВПО – 86 % та 73 % відповідно.

Педагогічні працівники та батьки учнів основними причинами, що перешкоджають освітньому процесу, назвали повітряні тривоги, відключення електроенергії, відсутність або слабкий інтернет. Водночас серед інших причин, чому дитина не вчилася, більшість батьків учнів початкової школи (56 %) назвали хворобу. На невміння самостійно підключитися до онлайн-уроків вказали 5 % батьків початківців. Батьки учнів базової та старшої школи зазначили, що їхні діти не вчилися через перевантаження (5 %), нестабільний емоційний стан (3 %), брак мотивації (4 %).

Компенсація втрати у навчальному часі (пропущені навчальні заняття) найчастіше відбувається через надання учням навчальних матеріалів (презентація, відео, аналогічні навчальні заняття онлайн) та завдань для самостійного опрацювання. Іноді вчителі проводять групові та індивідуальні консультації, додаткові навчальні заняття. Водночас складно оцінити, як часто реалізовувалися зазначені заходи, оскільки більшість вчителів скаржаться на брак умов та можливостей: відсутність електрики та інтернету, нестача вільного часу у педагогів, різні часові пояси в учнів та вчителів, небажання в учнів та їхніх батьків приділяти додатковий час на навчання.

В умовах дистанційного синхронного навчання не більше третини вчителів застосовують такі види навчальної діяльності, що передбачають активну участь в освітньому процесі: взаємодію учнів між собою, групову роботу, роботу в парах, практичні та лабораторні роботи. Водночас в умовах дистанційного синхронного та асинхронного навчання переважна більшість вчителів пропонують учням переглянути презентації, відео, виконати вправи, самостійно опрацювати навчальні матеріали, попри те, що 39 % вчителів вважають негативним чинником освітнього процесу в умовах війни те, що учні не вміють самостійно вчитися.

Національні результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 також зазначили тенденцію зниження середнього рівня успішності учнів з математичної, читацької та природничої компетентностей в Україні.

Експерти в галузі освіти наголошують на негативних наслідках освітніх втрат та освітніх розривів, а саме:

освітні втрати можуть спричинити значний негативний вплив як на розвиток особистості (зокрема через втрату можливостей для розкриття її потенціалу), так і на добробут цілих суспільств у майбутньому;

освітні втрати поглиблюють нерівність в освіті через збільшення вже наявних навчальних розривів (наприклад, між успішністю учнів із родин з низьким і високим рівнем доходу, із сільських і міських шкіл тощо);

освітні втрати можуть призвести до серйозних економічних наслідків у майбутньому, зокрема до зниження валового внутрішнього продукту;

освітні втрати в країнах із нижчими доходами потенційно мають більший масштаб порівняно із багатшими країнами.

Освітні втрати й освітні розриви мають кумулятивний ефект, тобто тенденцію до накопичення й поглиблення у разі відсутності вчасних і ефективних заходів із їх виявлення та подолання.

Надолуження освітніх втрат в умовах війни – на глибокому розумінні психології особистості. Фахівці психологічної служби мають акцентувати увагу на Я-концепції та самооцінці, тобто стратегії роботи з учнями, яка сприяє розвитку позитивної самооцінки та надолуженню освітніх втрат, створення комфортних умов для повернення учнів до повноцінного освітнього процесу, усунення подальших негативних впливів.

Індивідуальна психологічна підтримка здобувачів освіти сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання, подоланню стресу та тривожності, які виникають в умовах воєнного стану. Освітні втрати носять комплексний зміст: крім навчальних втрат, найбільш яскраво вираженими є виховні, фізичні, психологічні та соціокультурні. Наслідками освітніх втрат можуть бути незворотні негативні процеси як на рівні окремої особистості, так і соціуму в цілому.

Навчальні втрати (прогалини в знаннях здобувачів освіти, незасвоєння ними матеріалу на рівні державних стандартів на певному рівні освіти) зумовлюють ще більші втрати на наступних етапах навчання. Масовий характер навчальних втрат у підсумку негативно вплине на загальний рівень освіченості громадян країни, їх здатність до комунікації, соціалізації, подальшого професійного становлення. І це в підсумку позначиться на добробуті цілого суспільства: призведе до серйозних економічних та соціальних наслідків у майбутньому. Саме тому потрібно підходити до цього питання комплексно, розробляти відповідну програму мають усі педагогічні працівники закладу освіти, кожен педагог – свою частину.

План роботи фахівця психологічної служби має обов'язково містити питання подолання наслідків травматичних інцидентів, налагодження контакту, довіри та комунікації між усіма учасниками реалізації програм із надолуження освітніх втрат, рекомендації фахівців психологічної служби педагогам тощо.

Фахівці психологічної служби в системі освіти України у плані заходів мають чітко розподілити ролі та обов'язки, узгоджені заздалегідь між фахівцями психологічної служби та педагогами закладу освіти.

Наразі важливим стає питання підвищення професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів у напрямку оволодіння сучасними

технологіями психологічної допомоги. Заклади післядипломної педагогічної та вищої освіти мають збільшити обсяг викладання курсів з кризової, екстремальної психології та надолуження освітніх втрат.

Фахівцями Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено спецкурс підвищення кваліфікації педагогічних працівників для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання «Освітні втрати та освітні розриви: вимірювання та механізми подолання». Навчання безкоштовне, в онлайн форматі, з подальшим наданням сертифікату на 0,5 кредиту ЄКТС (15 год.). Зареєструватися на проходження курсу можна за покликанням: <http://surl.li/bhvfbe>.

З метою стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти та їхнього налаштування на освітню діяльність фахівці психологічної служби мають впроваджувати «годину психолога/соціального педагога» та факультативні курси, переглянути можна за покликанням: <http://surl.li/zagcqm>.

Час на проведення зазначеної години потрібно врахувати у плані роботи закладу освіти в частині позакласної роботи не менше, ніж 1 раз на місяць для кожної групи/класу.

Факультативні курси має бути спрямовано на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки чому відбуватиметься підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу.

Фахівці психологічної служби можуть застосовувати програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором, що отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» у 2024/2025 навчальному році, які розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/sfqlfc>.

Навчально-методичні матеріали щодо роботи в умовах війни розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/fghtqt>.

З переліком програм та навчально-методичних посібників, що отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» можна ознайомитися: <http://surl.li/prwnpm> та <http://surl.li/sbjeln>.

У наступному навчальному році залишається гострою проблема сексуальної освіти. За даними дослідження, підлітки цікавляться практиками використання запобіжних засобів та методів контрацепції, статевими стосунками, ранньою вагітністю. У 2023/2024 навчальному році кількість звернень до психологів і соціальних педагогів щодо статевого виховання, дружби, кохання, ранньої вагітності становить 115 014, з них: 30 317 звернень батьків, 27 907 звернень педагогічних працівників, 50 453 звернень здобувачів освіти, 6 337 звернень інших зацікавлених осіб.

Катастрофічне зростання ЗПСШ та ВІЛ-інфекції у підлітків та молоді пов'язане зі способом життя, що діє згубно на їхнє здоров'я (вживання алкоголю, куріння, прилучення до наркотиків) – містить серйозну загрозу їхньому сексуальному та репродуктивному здоров'ю.

Лекції з контрацепції, менструальної гігієни та фізіології дітей-підлітків є актуальними для українського суспільства, оскільки подібна інформація напряму стосується здоров'я та добробуту і є виключеною з публічного обговорення. Зважаючи на зворотний зв'язок від цільової аудиторії лекцій (для дівчат- та хлопців-підлітків), інформація, що надана в курсі «Біологія», часто замовчується

вчителями на місцях, подається як тема для самостійного опрацювання або вивчається занадто пізно (8 клас), коли більшість дівчат, наприклад, вже мають менструацію, а у хлопців бувають полюції. Отже, подібні лекції, що пропонують дітям безоплатно на засадах добровільної участі, зможуть заповнити прогалини в їхніх знаннях у потрібний для цього розвитку момент.

Фахівцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за участі експертів, які представляють організації громадянського суспільства, розроблено навчально-методичні матеріали щодо впровадження КСО у закладах освіти, а саме:

Касілова А., Мельничук В., Никифорок О., Спориш Ю., Терещук Н., Чекалова Д., Яремчук Н. «Основи репродуктивного та сексуального здоров'я». Навчально-методичний посібник;

Флярковська О. В., Мельничук В. О. «Комплексна сексуальна освіта»; Спецкурс підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання;

Мельничук В., Флярковська О., Спориш Ю., Чекалова Д. Навчально-методичний посібник «Комплексна сексуальна освіта». «Схвалено для використання в освітньому процесі».

Матеріали освітнього контенту містять новий огляд актуальної доказової бази, що підтверджує важливу роль сексуальної освіти з точки зору прав людини і гендерної рівності. Навчальні видання допоможуть молоді віднайти необхідну інформацію про секс і стосунки в позитивному, життєствердуючому ключі і з максимальним урахуванням її інтересів.

Фахівці психологічної служби в плані роботи мають передбачити роботу щодо статевого виховання учасників освітнього процесу.

Просвітницька робота

Психоедукація (пояснення і донесення до учасників освітнього процесу необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні проблеми та їх наслідки для особистості) може здійснюватися у закладі освіти за допомогою різних засобів: годин психолога, інформаційних буклетів, відеофільмів, групових лекцій, тренінгів, презентацій, флеш-мобів, інтернет-ресурсів тощо.

Саме просвіта всіх учасників освітнього процесу є базовим та першим кроком у збереженні психічного здоров'я. Першочерговим завданням для фахівців психологічної служби є проведення у закладах освіти воркшопів, майстер-класів, практичних семінарів, зокрема для батьків та вчителів.

Психічне здоров'я є однією з найбільших людських цінностей не лише з індивідуальної, але і з соціальної точки зору. Проблема здоров'я молоді – стратегічна проблема сучасного українського суспільства, вирішення якої зумовлює якісні характеристики розвитку країни, його інтелектуальний та духовний капітал. Важливими компонентами психічного здоров'я є усвідомлення потреби підтримання та зміцнення особистісних ресурсів психіки; отримання необхідних знань щодо профілактики емоційних та особистісних розладів; планування своєї життєдіяльності відповідно до принципів збереження та збагачення ресурсів психіки, самореалізації та самовдосконалення; застосування знань та умінь щодо збереження власного психічного благополуччя та

цілеспрямованого обмеження чинників ризику його порушення. Становлення та розвиток культури психічного здоров'я реалізують за допомогою соціально-психологічної профілактики: системою заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку. Саме просвітницька робота є першим кроком у вирішенні цього надскладного завдання.

В роботі фахівців психологічної служби особливу увагу слід звернути на стан психічного здоров'я підлітків, адже це одна з найбільш піддатливих до стресів категорій. У підлітковому віці найактуальнішими стають соціальні потреби. Підлітки більше часу проводять у колі приятелів, підтримують тісні стосунки з близькими друзями, прагнуть спілкування з протилежною статтю. Їм важливо бути в групі, важливо, що про них подумують інші. Тому часто підлітки роблять імпульсивні вчинки.

Якщо дії підлітка мають руйнівний характер, спрямований на себе, своє здоров'я, зовнішній світ – це деструктивна поведінка, яка може проявлятися в нападах агресії, гніву чи ворожості. Часто така поведінка є відповіддю підлітка на складні обставини, в яких вони опинилися.

Підлітки взагалі легко піддаються впливу та схильні до ризикованих дій. Через певні біологічні особливості тінейджерам складно мислити критично та бачити небезпеку там, де її помічають дорослі. У цей складний час стало можливим маніпулювання підлітками, психіка яких втомлена війною.

Соціальна ізоляція дітей, зменшення кількості позашкільних закладів освіти в умовах сьогодення – це ще одна причина потрапляння дітей до деструктивних угруповань.

Ознаками залучення дитини до деструктивного угруповання можуть бути: замкнутість: не ділиться з батьками, куди йде, з ким, чим буде займатися; зміна зовнішнього вигляду: чорний вільний одяг, довге волосся тощо; використання символіки на одязі чи тілі: наприклад, павука; зміна настрою та поведінки тощо.

За умови виявлення таких груп або факту вступу дитини в одну з таких груп інформувати:

- кіберполіція (<https://www.cybercrime.gov.ua>) – цілодобово;
- поліція: 102;
- адміністрація навчального закладу;
- Національна «гаряча» лінія для дітей та молоді: 116 111 – з мобільних або 0 800 500 225 – зі стаціонарних телефонів, пн. - пт. з 12.00 до 20.00 (безкоштовно, анонімно, конфіденційно);
- Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 116 123 – з мобільних або 0 800 500 335 – зі стаціонарних телефонів цілодобово (безкоштовно, анонімно, конфіденційно);

☎ Messenger @childhotline.ukraine

☎ Instagram @childhotline_ua

☎ Telegram @CHL116111

«Гарячу» лінію для осіб, які постраждали від домашнього насильства, створено на базі Урядового контактного центру за номером 15-47, сервіс цілодобово доступний, дзвінки є безкоштовними зі стаціонарних та мобільних телефонів, анонімними та конфіденційними.

Вважаємо за доцільне, педагогічним працівникам, ознайомитись із алгоритмом виявлення та реагування на випадки втягнення дітей у небезпечні квести, зазначеним у методичних рекомендаціях «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення». К.: ТОВ «Агентство «Україна». 2017. 76 с. (URL: <https://bit.ly/39GpVHZ>) .

Фахівцям психологічної служби потрібно проводити години спілкування з дітьми для попередження їх втягнення до неформальних угруповань, небезпечних для життя квестів, ігор, надавати учасникам освітнього процесу алгоритм дій в ризикованих ситуаціях, інформувати їх про номери «гарячих ліній». Під час такої роботи можна скористатися ліфлетом «А з чим ти стикаєшся в Інтернеті?» (URL: <https://bit.ly/3jdpS9W>), навчальний анімаційний ролик «Цінуй життя!» (URL: <http://surl.li/mweisc>) та методичні рекомендації до нього: (URL: <http://surl.li/xogwdb>); матеріали з превенції залежності від азартних ігор, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (URL: <http://surl.li/qwjffb>).

Протягом останніх років актуальною для України була проблема торгівлі людьми, яка останнім часом загострюється. Найчастіше постраждалими від торгівлі людьми ставали жінки, яких відправляли за кордон для надання сексуальних послуг, та чоловіки, які потрапляли у трудове рабство. За даними Державної служби України з питань праці, за період з 2019 року по 2023 рік майже 49 тисяч українців зазнали ризику, пов'язаного із торгівлею людьми. За даними Центру економічної стратегії, станом на січень 2024 року за кордоном перебуває 4,9 млн українських біженців, з них 1,3 млн осіб перебуває у Німеччині, 950 тис осіб – у Польщі, 380 тис осіб – у Чехії. Серед українських біженців жінок 65 %, чоловіків 35 %, дітей 38 %.

За даними дослідження ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», кількість звернень до працівників психологічної служби з питань протидії торгівлі людьми становила 21 950 звернень, з них: 8 393 звернень батьків, 4 376 звернень педагогічних працівників, 7 605 звернень здобувачів освіти та 1576 звернень інших зацікавлених осіб.

Це свідчить про те, що проблема торгівлі людьми в Україні залишається актуальною та потребує впровадження в освітній процес заходів з підвищення загального рівня правової свідомості всіх учасників освітнього процесу, формування навичок безпечної поведінки здобувачів освіти під час подорожі, у новому місці перебування та вдома, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантного ставлення до постраждалих від торгівлі людьми.

З метою підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків у питаннях протидії торгівлі людьми фахівцям психологічної служби рекомендовано застосовувати у роботі такі акти національного законодавства:

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI;

Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»;

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 р. № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року»;

Кримінальний кодекс України, зокрема стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини».

Фахівцям психологічної служби пропонуємо користуватися такими інформаційними ресурсами:

база кращих практик психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми, що розміщено на сайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/kopjmg>;

додаткові матеріали за цією темою:

- <http://surl.li/lqeqsc>;
- <http://surl.li/gaxsnt>;
- <http://surl.li/njrdaj>;
- <http://surl.li/jzpenh>;
- <http://surl.li/ggtxhs>;

відеоролики:

- <http://surl.li/xbjrzw>;
- <http://surl.li/wqamqb>;
- <http://surl.li/qdvhbn>.

законодавчі акти щодо протидії торгівлі людьми, сексуальній експлуатації та насильству: <http://surl.li/kopjmg>.

Сучасні діти, особливо підлітки, не бачать свого життя без медіа. Звідти вони отримують інформацію і засвоюють зразки поведінки, що визначає їхню кіберсоціалізацію, яка відбувається, в основному, поза участю батьків в умовах часткового батьківського контролю медіасередовища, або відсутності такого середовища взагалі. Розвинена медіакультура особистості передбачає як пошук, сприймання, критичний аналіз, адекватне оцінювання та осмислення різноманітної медіапродукції, так і створення власних медіапродуктів на основі усвідомленої системи цінностей і переконань у взаємодії з іншими людьми.

Формування належного рівня медіакультури особистості – один із пріоритетних напрямів роботи фахівців психологічної служби, який можна забезпечити завдяки комплексу заходів, серед яких – навчання усіх учасників освітнього процесу з цього питання.

На сайті ДНУ «ІМЗО» розміщено навчальну програму для учнів 9, 10, 11 класів закладів загальної середньої освіти (три роки навчання) Укладачі: Л. А. Найдьонова, Н. І. Череповська За редакцією Л. А. Найдьонової «Медіокультура».

Програма отримала гриф МОН і з нею можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/doisea>.

У сучасному світі людство все частіше зустрічається віч-на-віч із викликами, що обумовлюють розвиток та поширення використання цифрових технологій не лише у звичних нам сферах роботи чи дозвілля.

Цифрові права, особливо в умовах воєнного стану, є важливим напрямом сучасної освітньої системи, особливо з огляду на зростання використання цифрових технологій у навчанні. Ці права включають різні аспекти, пов'язані з конфіденційністю, безпекою, доступом до ресурсів та іншими аспектами роботи в цифровому середовищі.

Основні аспекти цифрових прав.

1. Конфіденційність та захист даних.

Особиста інформація: право на захист особистої інформації, зокрема контактні дані, заробітну плату та інші персональні дані.

Професійна інформація: захист інформації про професійну діяльність, таку як планування уроків, навчальні матеріали та інші документи.

2. Право на інтелектуальну власність.

Авторські права: право на визнання авторства та захист своїх розробок, навчальних матеріалів та інших інтелектуальних продуктів.

Ліцензування: можливість визначати умови використання своїх матеріалів іншими особами чи організаціями.

3. Доступ до цифрових ресурсів.

Навчальні матеріали: право на доступ до якісних навчальних ресурсів, зокрема електронні підручники, бази даних, наукові статті та інші матеріали.

Платформи та інструменти: забезпечення доступу до сучасних освітніх платформ, програмного забезпечення та інструментів, необхідних для ефективного викладання.

4. Професійний розвиток.

Тренінги та навчання: право на доступ до програм професійного розвитку та навчання, спрямованих на підвищення цифрових навичок та компетенцій.

Підтримка: отримання технічної та методичної підтримки у використанні цифрових технологій в освітньому процесі.

5. Безпека в цифровому середовищі.

Кібербезпека: забезпечення захисту від кіберзагроз, таких як фішинг, злом акаунтів та інші види цифрових атак.

Кібербулінг: захист від кібербулінгу та інших форм онлайн-агресії з боку учнів, батьків чи колег.

6. Право на цифровий добробут.

Баланс роботи та відпочинку: забезпечення умов для збереження здорового балансу між роботою та особистим життям, враховуючи час, проведений онлайн.

Психологічна підтримка: доступ до психологічної підтримки у випадках стресу чи вигорання, пов'язаних з роботою в цифровому середовищі.

7. Право на участь у прийнятті рішень.

Консультації: право брати участь у процесі прийняття рішень, що стосуються використання цифрових технологій в освітньому закладі.

Зворотній зв'язок: можливість висловлювати свої думки та пропозиції щодо покращення цифрового середовища та умов роботи.

Нормативна база регулювання цифрових прав громадян.

Конституція України.

Конвенція про кіберзлочинність.

Закон України «Про доступ до публічної інформації».

Закон України «Про інформацію».

Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Закон України «Про звернення громадян».

Закон України «Про захист персональних даних».

Закон України «Про захист прав споживачів».

Постанова КМУ від 12 березня 2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану».

Рекомендації CM/Rec(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам.

Гуманітарна ситуація в Україні стрімко погіршилась після повномасштабного вторгнення країни-агресора росії. Забруднення мінами та вибухонебезпечними залишками війни поширилось всією територією України, що безпосередньо та надзвичайно негативно вплинуло на безпеку. Ризики, пов'язані з вибухонебезпечними предметами (ВНП), значно зросли внаслідок широкомасштабного використання вогнепальної зброї та масованих ракетних атак із застосуванням великого різноманіття типів вибухонебезпечних предметів. Згідно зі звітів національних та державних агенцій, таких як Державної служби з надзвичайних ситуацій України, Національної поліції, а також міжнародних моніторингових місій та гуманітарних організацій, війна в Україні продовжує забирати життя людей в значно ширшому географічному розрізі. Кількість жертв серед цивільного населення вже налічує тисячі людей. Наразі збереження здоров'я та безпека учасників освітнього процесу стало пріоритетним напрямом роботи психологічної служби в системі освіти України. Обов'язковим компонентом системи національної освіти України мають бути знання про збереження й зміцнення здоров'я і навички поведінки у небезпечних ситуаціях, зокрема уникнення ураження мінами та іншими вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ).

Фахівцям психологічної служби пропонуємо для застосування у роботі за цим напрямом матеріали, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/sjtzyl>.

Діагностична робота

Психологічна діагностика обов'язково проводиться на початку та наприкінці надання психосоціальної допомоги, а також у процесі її надання відповідно до стану учасника освітнього процесу (за потреби) з метою обрання або корегування способу надання, методу та обсягу психосоціальної допомоги. Психологічна діагностика проводиться із застосуванням методів психологічної діагностики, які є валідними.

Наразі доволі актуальним стає питанням забезпечення працівників психологічної служби мінімальним набором психодіагностичних інструментів, які допомагатимуть у вирішенні найбільш типових проблем, що існують у практиці роботи закладів освіти. Під час складання плану роботи фахівці підрозділу психологічної служби мають ретельно дотримуватися виконання таких умов:

психодіагностичний інструментарій, що застосовується в роботі, має бути перевірений на практиці, бути валідним і мати відомості про експертизу, яку він пройшов серед відомих фахівців;

перелік методик має складати деякий мінімум, який знадобиться працівникам психологічної служби у вирішенні типових і найбільш розповсюджених у практиці роботи проблем учасників освітнього процесу;

діагностичний матеріал має бути структурований за основними цільовими аудиторіями і рівнями освіти: початкова, основна і старша школа;

методики, що застосовуються, мають бути простими у практичному застосуванні, найбільш поширеними серед професійного співтовариства і не потребувати багато часу для їх вивчення;

психодіагностичні методики мають узгоджуватися з типовими циклограмами діяльності працівників психологічної служби.

Звертаємо увагу, що оновлено Перелік психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних обстежень, який розміщено у посібнику «Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби» практич. посіб. / авт.-упор.: І. І. Ткачук, Н. В. Пророк, Н. В. Лунченко, В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с. URL: <http://surl.li/gljvma>. Рекомендовано Вченою радою Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України (протокол № 7 від 27.06.2024 р.). Просимо довести до відома працівників психологічної служби системи освіти та застосовувати у практичній діяльності.

Надання психосоціальної допомоги обирається за результатами психологічної діагностики: надається особі, яка її потребує, невідкладно після пережитої нею травмуючої події (подій), кризових ситуацій або катастроф; надається невідкладно особі, яка потребує її і перебуває у кризовому стані, що містить суїцидальні думки, наміри або поведінку, інші стани, які загрожують життю, здоров'ю, добробуту особи та/або її оточенню, про що свідчать емоційні, когнітивні або поведінкові прояви.

Звертаємо увагу фахівців психологічної служби, що особам, які потребують попередження розвитку психічних та поведінкових розладів, інших проблем психічного здоров'я, та стабілізації психічного здоров'я під час надання спеціалізованої медичної допомоги, санаторно-курортного лікування, реабілітаційної допомоги, а також під час надання паліативної допомоги особі або групі осіб, надається медичними установами.

Також, доводимо до відома, що наказом МОЗ від 13.12.2023 року № 2118, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 січня 2024 р. за №126/41471, «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню» визначено

валідні методи психологічної діагностики, які можуть використовувати фахівці психологічної служби для проведення психологічної діагностики та оцінки якості психологічної допомоги.

Діагностичний інструментарій для фахівців психологічної служби розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/cqtskx>).

Працівникам психологічної служби рекомендовано застосовувати у своїй діяльності методичні рекомендації, орієнтовні циклограми діяльності працівників психологічної служби закладів освіти різних типів, розроблені Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи. Зазначені матеріали розміщено на сторінці ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/ngbkzm>).

Одним з ефективних шляхів вдосконалення роботи фахівців психологічної служби є стандартизація існуючих методик і методів роботи та розробка нових на методологічних засадах проектно-технологічного підходу. Впровадження стандартизованого інструментарію в діяльність психологічної служби зможе забезпечити, по-перше, єдність методичних і технологічних вимог до змісту і результатів роботи працівника психологічної служби, яка визначає цілісність структури психологічної служби у системі освіти, що здійснює свою діяльність у закладах освіти різного типу з різним адміністративним підпорядкуванням; по-друге, високу якість надання психологічних послуг і психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу; по-третє, наближення практики роботи фахівців служби до методичних стандартів професійної діяльності психологів європейських країн; і по-четверте, захист всіх учасників освітнього процесу від некомпетентного здійснення психологічного супроводу. З метою реалізації зазначених завдань працівниками Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України підготовлено серію методичних видань.

Горленко В. М., Луценко Ю. А., Острова В. Д., Сосновенко Н. В., Ткачук І. І. Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби: [метод. рек.] / за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 132 с. URL: <http://surl.li/oessiu>

Алгоритми діяльності працівників психологічної служби: Т. 1 / В. М. Горленко та ін.; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 138 с. URL: <http://surl.li/nluffy>

Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби системи освіти в умовах децентралізації (моделі, досвід) : колективна монографія / В. М. Горленко та ін.; наук. ред. В. Г. Панок. Київ : Ніка-Центр, 2020. 152 с. URL: <http://surl.li/rxrksq>

Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти (діагностика і корекція): практичний посібник. / авт. кол.: В. Г. Панок, І. В. Марухина, В. В. Рибалка, В. М. Горленко, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, С. К. Шандрук, М. В. Саврасов, Н. В. Сосновенко; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України, 2022. 192 с. URL: <http://surl.li/dkfgef>.

Профілактична робота

За даними дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо профілактики шкідливих звичок, різних видів залежності та формування культури здорового способу життя становить 397 520 звернень, з них: 143 322 звернення батьків здобувачів освіти, 149 996 звернень педагогічних працівників, 73 427 звернень здобувачів освіти та 30 775 звернень інших зацікавлених осіб.

Залежності у дітей та підлітків – це непростий виклик у сучасному світі. Вони є однією зі значних проблем сучасного життя, а система психологічних заходів з профілактики адиктивної поведінки у підлітків є надзвичайно важливою темою сьогодення. Підлітковий вік є кризовим періодом розвитку, коли особистість піддається високому ризику формування адиктивної поведінки, що може мати довготривалі негативні наслідки для її життя. Зловживання психоактивними речовинами, інтернет-залежність та інші види адиктивної поведінки стають все більш поширеними серед підлітків в останні роки, що актуалізує потребу ефективних профілактичних заходів. Профілактика адиктивної поведінки в підлітковому віці має важливе значення щодо збереження здоров'я та зниження ризику негативних наслідків: академічна неуспішність, соціальна ізоляція, проблеми з психічним здоров'ям, злочинна поведінка.

Перелік корисних ресурсів щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків.

Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків. URL: <http://surl.li/hxwald>.

Програма профілактики вживання психоактивних речовин «Свідомий вибір» / Н. Строева Київ. 2020. URL: <http://surl.li/gozeuy>.

Використання електронних сигарет серед молоді. URL: <http://surl.li/quwtyb>.

Анонімні Нікотинозалежні URL: <https://www.nica.in.ua/>.

Основні факти про тютюн URL: <http://surl.li/mqumgk>.

Як кинути палити. URL: <http://surl.li/uvmftw>.

Міжнародні стандарти лікування розладів, пов'язаних із вживанням наркотичних речовин: перегляньте видання з урахуванням результатів польового дослідження. URL: <http://surl.li/hhwdhb>.

Розлад вживання алкоголю. URL: <http://surl.li/gczzh>.

Розлад вживання психоактивних (наркотичних) речовин у молоді. URL: <http://surl.li/iyxhlw>.

Як запобігти зловживанню алкоголем та наркотиками серед підлітків. URL: <http://surl.li/xvrhvc>.

Як батькам говорити про алкоголь з дітьми різного віку. URL: <http://surl.li/nvlwbl>.

Проблема залежності від комп'ютерних ігор. URL: <http://surl.li/evanbz>.

Як запобігти проблемі залежності від комп'ютерних ігор. URL: <http://surl.li/wgnpat>.

Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом. URL: <http://surl.li/sdfuwz>.

Забезпечення безпеки та захисту прав здобувачів освіти є ключовим завданням для формування гармонійного суспільства. Дієві стратегії та програми,

спрямовані на попередження насильства, відіграють критичну роль у створенні безпечного та сприятливого середовища для навчання та розвитку кожної особистості.

Сьогодні актуальними є питання побудови безпечного, мирного освітнього середовища, яке передбачає впровадження у систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва. Важливими кроками в цьому напрямі є формування у здобувачів освіти здатності протистояти булінгу (цькуванню), навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, розуміння поняття «мир», усвідомлення власної значущості у миробудуванні, усвідомлення конфлікту як невід'ємної частини життя, створення особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті.

Навчально-методичні матеріали щодо роботи у цьому напрямі розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/pihfpw>.

Важливо розуміти, що насильство не обмежується лише фізичними проявами, а охоплює широкий спектр форм: від психологічного та емоційного тиску до сексуальних домагань та знущань. Існує низка чинників, які сприяють насильству, серед яких стереотипні уявлення про гендерні ролі, культурні норми, відсутність освіти та усвідомленості щодо проблеми тощо.

За результатами дослідження, кількість звернень стосовно протидії домашньому насильству складає 23 708, із них: 9 722 звернення батьків, 4 928 звернень педагогічних працівників, 5 942 звернення здобувачів освіти та 3 116 звернень інших зацікавлених осіб.

Важливим аспектом у цьому напрямі роботи фахівців психологічної служби є створення безпечного та підтримуючого середовища в закладах освіти. Для цього необхідно розробляти та впроваджувати політику нульової толерантності до будь-яких проявів насильства, забезпечувати психологічну підтримку для постраждалих від насильства, а також розробляти механізми звернення за допомогою та звітування про випадки насильства. Важливо, щоб здобувачі освіти та педагогічний колектив закладу освіти відчували себе в безпеці та знали, що їхні права будуть захищені.

Також важливим аспектом є активна робота з батьками та громадськістю. Батьки – важливі партнери в процесі профілактики насильства, тому важливо залучати їх до роботи із здобувачами освіти та вирішення проблем, які можуть виникати в закладі освіти. З метою підвищення усвідомленості щодо проблеми насильства та сприяння активному втручання у разі його виявлення потрібно проводити інформаційні кампанії серед громадськості.

Нормативно-правова база щодо протидії та запобігання насильству.

Закони України: «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про захист суспільної моралі», «Про протидію торгівлі людьми», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція)»,

«Про соціальні послуги», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про медіа»;

Кримінальний кодекс України, Сімейний кодекс України, Декларація про запобігання та зупинення сексуальної експлуатації дітей та підлітків, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція);

укази Президента України: «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі», «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», «Про Національну стратегію у сфері прав людини»;

постанови та розпорядження КМУ: «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах», «Про організацію надання соціальних послуг», «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», «Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року»;

накази Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України», «Про затвердження Методичних рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»; лист МОН «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству» тощо.

Фахівцями Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено та розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» корисні матеріали щодо протидії насильству:

законодавчі та нормативно-правові акти щодо запобігання та протидії насильству <http://surl.li/bjwuda>;

перелік діагностичних методик з виявлення домашнього насильства відносно дітей для використання у своїй діяльності працівниками психологічної служби <http://surl.li/ckpizb>;

матеріали щодо протидії сексуальному насильству <http://surl.li/awyglm>.

перелік професійного інструментарію фахівців психологічної служби в системі освіти України, що постійно оновлюється <http://surl.li/ixrxns>;

міжнародні і національні документи щодо захисту прав дитини <http://surl.li/eaqrmu>;

навчальні програми щодо захисту прав дітей <http://surl.li/yplsva>;

перелік навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству <http://surl.li/tbfvec>;

безпека в інтернеті (матеріали і ресурси) <https://sal0.li/BC8cE14>;

проти дія сексуальному насильству <http://surl.li/pgczqy>.

Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти / В. М. Горленко та ін.; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: Ніка-Центр, 2021. 168 с. URL: <https://salo.li/163a750>.

До відома керівників обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів післядипломної освіти.

Для організації належного психологічного, та соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу рекомендовано вжити заходів щодо посилення профілактичної роботи: побудови безпечного, мирного освітнього середовища, яке передбачає впровадження у систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва із закладами освіти у питаннях подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх.

За даними ВООЗ, щороку в Україні причиною смерті в середньому близько 8 тисяч людей стає самогубство. У 2016 році показник смертності внаслідок суїциду на 100 000 населення становив 34,5, і тоді ж Україна посіла 14-е місце серед інших країн світу за кількістю самогубств (9952 випадки за рік).

Завершені суїциди є однією з найпоширеніших причин смерті людей до п'ятдесяти років. Від самогубства у світі помирає в п'ять разів більше чоловіків, ніж жінок; в Україні смертність чоловіків через суїцид вища за смертність жінок в 6-7 разів (за показниками 2017-2019 рр.). Юнісеф наводить дані, що у світі щороку майже 46 000 дітей і підлітків віком від 10 до 19 років помирають від суїциду; самогубство є четвертою основною причиною смерті серед 15-19-річних підлітків і молодих людей.

Важливим напрямом діяльності психологічної служби є **запобігання суїцидальним проявам і нахилам серед дітей**. На жаль, у зв'язку з війною ця проблема загострилась, оскільки люди перебувають у хронічному стресі, депресії, мають посттравматичний стресовий розлад, фінансову скруту, втрачають близьких, домівки, роботу тощо й інколи єдиним виходом зі складної життєвої ситуації вбачають суїцид. Згідно з наданими статистично-аналітичними даними, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо суїцидальних роздумів, поведінки та тенденцій серед дітей і підлітків становить 22 248, із них: 6 911 звернень батьків, 5 137 звернень педагогічних працівників, 8 618 звернень здобувачів освіти та 1 582 звернення інших зацікавлених осіб і громадських організацій.

Кожне самогубство чинить сильний вплив щонайменше на десять осіб, яких безпосередньо стосується історія людини, що померла внаслідок суїциду.

Основні насторожувальні ознаки суїциду: цикл життєвих невдач, часті розмови про смерть чи бажання померти, фрази: «Всім буде краще без мене», «Я хочу заснути і не прокидатися», «Я хочу спокою», самопошкоджувальна поведінка, безнадія і її прояв у словах і діях, завершення справ: організація особистої документації, повернення боргів тощо, дарування своїх речей, переписування майна, міркування про сенс життя (на кшталт: «Життя не має сенсу», «Все марно» тощо), продумування та підготовка плану самогубства; вивчення/відвідування сайтів про самогубство, збір, придбання та зберігання небезпечних речей (пігулок, зброї тощо), прощання з друзями і родиною, «відхід» від друзів, родини, пропуски

навчання протягом певного періоду, збільшення вживання алкоголю і наркотиків, агресивна поведінка, різкі перепади настрою, зміни харчової поведінки (людина не їсть, мало їсть, багато їсть).

За умови виявлення зазначених ознак у здобувачів освіти фахівці психологічної служби мають звернутися:

Гаряча лінія з профілактики суїцидів – <https://lifelineukraine.com/>;

Перша національна лінія довіри для попередження суїциду: 73 33;

Лінії допомоги при кризових ситуаціях подано у розділі «Зв'язки з громадськістю».

Корекційна робота

Корекційна робота в діяльності практичного психолога закладу освіти є найскладнішою і найвідповідальнішою, основна мета якої – сприяння повноцінному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти.

Для застосування у роботі фахівців психологічної служби рекомендовано корекційні програми розміщені на вебсайті ДНУ «ІМЗО» <http://surl.li/xkyups>

З переліком корекційно-розвиткових програм, типових освітніх програм, методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами можна ознайомитися на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/zulcha>).

Корисну інформацію стосовно роботи з цього напрямку можна знайти на сайті Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (<http://ispukr.org.ua/>).

Порядок додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), які проводять (надають) фахівці з числа працівників закладу освіти, та (за потреби) додатково залучені фахівці, з якими заклад освіти або відповідний орган управління освітою укладають цивільно-правові договори, визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» (<https://clipr.cc/D56zC>), додаткову інформацію надано у листі МОН від 24.04.2019 р. № 6/41-19 «Щодо оплати корекційно-розвиткових занять (послуг)» (<https://clipr.cc/2xRV9>).

Постанова КМУ від 05 липня 2024 р. № 796 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти “Нова українська школа” у 2024 році»

З метою забезпечення проведення національної інформаційно-роз'яснювальної кампанії щодо небезпеки азартних ігор, загроз ігрової залежності, способів попередження ігрової залежності, контактів закладів, які надають допомогу особам з ігровою залежністю, та особливостей функціонування Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх, із матеріалами щодо зазначеної теми можна ознайомитися на вебсайті ДНУ «ІМЗО» <http://surl.li/jhpygq>.

До відома керівників закладів освіти! Практичний психолог чи соціальний педагог не має виконувати обов'язки дефектолога, логопеда,

корекційного педагога, до його професійних обов'язків не належить проведення корекційних занять та надання допомоги в навчанні – не його сфера діяльності, але він може звернутися до фахівців ІРЦ за консультацією.

Консультування

Психологічне консультування надається особі або групі осіб за запитом педагогів або батьків здобувача освіти. Особам, які потребують емоційної підтримки у складних життєвих обставинах, підтримки у прийнятті життєвих рішень або психологічної просвіти щодо станів власного психічного здоров'я або психічного здоров'я близьких осіб.

Головні завдання психологічного консультування, яке здійснює фахівець психологічної служби:

аналіз запиту та оцінка стану особи;

допомога учасникам освітнього процесу у подоланні психічних, психосоціальних, емоційних, поведінкових проблем та інших проблем психічного здоров'я;

допомога учасникам освітнього процесу, які потребують емоційної підтримки у складних життєвих обставинах, підтримки у прийнятті життєвих рішень або психологічної просвіти (психоедукації) щодо станів власного психічного здоров'я або психічного здоров'я членів сім'ї;

надання допомоги членам мультидисциплінарної команди щодо психологічної підтримки;

супровід учасника освітнього процесу протягом стабілізації його стану;

переспрямування (за потреби) для отримання інших видів психологічної допомоги.

За час перебування на війні захисник/захисниця змінилися. Так само за час очікування змінилася і їх сім'я: діти подорослішали, дружина/чоловік вимушено стала більш самостійною. Основні випробування вже позаду. Разом з тим, усім потрібен деякий час: ветерану – щоб адаптуватися до умов мирного життя, а рідним та близьким – щоб зрозуміти та прийняти зміни у ветерані. Тому пошук порозуміння – це тривалий процес, в якому обидві сторони мають виявити терпіння один до одного, повагу і готовність до компромісу.

Для застосування у роботі практичного психолога чи соціального педагога на вебсайті ДНУ «ІМЗО» розміщено за цією темою матеріали:

«Я повернувся» <https://clipr.cc/kQK3Q>;

«Як ти, ветеране» <https://clipr.cc/wvY3C>.

Втрата і горе можуть мати значний психологічний вплив на людину. Втрата зазвичай асоціюється з чимось, що може повернутися, в той час як горе – із чимось більш постійним, наприклад, розлученням або смертю друга чи члена сім'ї. Горювання після смерті особливо складне, оскільки дитина має усвідомити та прийняти, що ця людина більше ніколи не повернеться.

Реакція дитини на смерть близької людини може буде різною, залежно від її віку та досвіду. Усі діти різні, а наведені приклади вікових реакцій можуть стосуватися дітей різного віку та інтелектуальних здібностей.

Немає «правильного» способу скорботи та конкретних етапів, на яких мають проявлятися різні емоції чи поведінка. Реакції дітей будуть суттєво різнитися залежно від їхнього віку, інтелектуальних здібностей, стосунків із померлою людиною, того, як реагують на це інші члени сім'ї, і того, як заведено на це реагувати у суспільстві, в якому вони живуть.

Головне — не приховувати правду і не зволікати. Природньо, що вам хочеться убезпечити дитину, та краще бути чесним. Якщо розказати дитині, що сталося, вона буде більше вам довіряти, і це допоможе їй пережити втрату близької людини.

Говорити треба співчутливо та чесно з дітьми будь-якого віку, але особливо чітко і конкретно з маленькими дітьми, не використовуючи евфемізмів. Якщо сказати щось на кшталт «ми когось «втратили», це тільки остаточно заплутає маленьку дитину, оскільки вона не зрозуміє, що це означає.

Дітям треба буде дати час усвідомити цю інформацію.

Скорбота – важливий спосіб і для дітей, і для дорослих примиритися з втратою близької людини. Важливо, щоб діти були залучені в цей процес так, як комфортно і вам, і їм. Скорбота дозволяє дитині прийняти смерть близької людини, відзначити її життя і попроситися.

«Діти та війна» <https://clipr.cc/0v4Yy>.

Практичним психологам та соціальним педагогам рекомендовано запланувати у своїй діяльності онлайн-консультування як вид роботи і запроваджувати його у своїй професійній діяльності. Онлайн-консультування можна практикувати як додатковий засіб, підключений до процесу консультування «тет-а-тет», або як незалежний процес.

Зв'язки з громадськістю

За результатами дослідження, у 2023/2024 навчальному році практичні психологи та соціальні педагоги надали свої послуги 826 560 особам. Аналізуючи звернення до психологічної служби зацікавлених осіб, а саме представників громадськості, визначено найпоширеніші теми: психологічна просвіта – 37 750 звернень; проведення спільних просвітницько-профілактичних заходів – 30 325 звернень; співпраця з органами виконавчої влади, неурядовими громадськими організаціями тощо (військові комісаріати, комісія у справах дітей, ЦСССДМ тощо) – 33 713 звернень.

Останнім часом збільшилася кількість запитів щодо фото та відеозйомки здобувачів освіти.

Відповідно до статті 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, але на період воєнного стану це право може тимчасово обмежуватися згідно з Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Інформація про фізичну особу є конфіденційною (частина 1 статті 21 Закону України «Про інформацію»). Заборонено збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім

випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини (ч. 2 статті 11, ч. 4 статті 21 Закону України «Про інформацію»).

Хоча окремо питання фото- і відеозйомки та використання фото дітей окремо законодавством України не врегульовано, з урахуванням вищезазначених норм законодавства для неповнолітнього згоду на фото- чи відеозйомку мають надавати батьки.

Згідно з чинним законодавством рішення щодо здійснення більшості правочинів дитини до досягнення її повноліття приймають батьки, або інші законні представники дитини (наприклад, опікуни), тому фото- чи інша зйомка дитини може відбуватись тільки за їхньої згоди.

Відповідно до статті 308 Цивільного кодексу України фотографія та інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, може бути публічно показано, відтворено, розповсюджено лише за згодою цієї особи, а у разі її смерті – за згодою її дітей, вдови /вдівця, батьків, братів та сестер.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини кожна дитина є суб'єктом, а не об'єктом правовідносин, і провідним принципом Конвенції є право дитини на участь у вирішенні питань, які її стосуються. Тому на фото- чи іншу зйомку дитини треба отримати її згоду.

В умовах воєнного стану розповсюдження конфіденційної інформації про людину, навіть за її згодою, може становити загрозу для життя і здоров'я людини та її родини. Навіть фільмування лише закладу, без присутності людей у кадрі, може бути небезпечним для всіх, хто у ньому навчається та працює. Тому керівникам закладів освіти та учасникам освітнього процесу рекомендовано мінімізувати оприлюднення зйомок на території та в закладі.

Керуючись ст. 32 Конституції України та Рішенням Конституційного Суду України, зйомки на мобільний телефон (що є збиранням інформації) протиправних дій, що здійснює особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень, проводять без дозволу за умови, що зйомку спрямовано на захист прав людини. Це стосується зйомки з метою фіксації протиправних дій для підтвердження фактів порушення прав та додавання такого відео, наприклад, до звернення, або бути доказом у суді, а не для публічного оприлюднення у соціальних мережах, медіа.

Війна негативно впливає на соціалізацію та інтеграцію дітей і підлітків. Соціалізація – це «процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом установок, цінностей, ролей, очікувань, які властиві певній культурі або соціальній групі».

Проблеми більшості дітей з категорії внутрішньо переміщених осіб переважно сконцентровані в адаптації до нових навчальних колективів, а їхнє вирішення полягає у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату у закладах освіти. Шкільна адаптація тісно пов'язана із соціальною адаптацією, яка зумовлена змінами соціальної реальності та життєвими обставинами і потребує особливої мобілізації та оптимізації зусиль здобувача освіти у відповідь на ці зміни. Метою психосоціальної підтримки дітей з категорії ВПО має бути подолання

проблем розвитку, викликаних пережитим досвідом вимушеного внутрішнього переміщення.

ГАРЯЧІ ЛІНІЇ ДОПОМОГИ

ОРГАНІЗАЦІЯ	ДЕ ПРАЦЮЄ	КОНТАКТИ	ГРАФІК РОБОТИ	ДЛЯ КОГО
Психологічна допомога від Національної психологічної асоціації	Україна Польща Чехія Франція Швеція Португалія	Україна: 0-800-100-102 (основний) Чехія: +420 800 012 058 Польща: +48 800 088 141 Франція: +33 805 080 466 Португалія: + 351 800 780 756 Швеція: +46 20 160 46 46	10:00-20:00	Всі українці, які прямо чи опосередковано постраждали від війни
Психологічна допомога онкопацієнтам та їхнім близьким	Вся Україна	5522 + 38 (093) 170 72 19	Пн-Пт 11:00-19:00	Онкопацієнти та їхні близькі
Урядовий Контактний центр домашнього насильства	Вся Україна	15-47	Цілодобово	Для всіх, хто пережив домашнє насильство
Гаряча лінія з питань запобігання самогубствам та профілактики психічного здоров'я «Lifeline Ukraine»	Вся Україна	7333 Lifelineukraine.com	Цілодобово	Ветерани Збройних сил України, люди у складних життєвих оставинах
«Людина в біді»	Вся Україна	0 800 200 160	Цілодобово	Усі українці
Teenergizer	Вся Україна	Teenergizer.org	Цілодобово	
Національна гаряча лінія для дітей та молоді	Вся Україна	0 800 500 225: 116 111 Instagram:@childhotline_ua Facebook::@childhotline Ukraine Telegram:@CHL116111	Цілодобово	Діти та молодь
ГО «Ла Страда»	Вся Україна	0 800 500 335: 116 123 Skype:@Lastrada-ukraine Facebook::@Lastradaukraine Telegram:@NHL116123 hotline@Lastrada.gov.ua	Цілодобово	

Гаряча лінія для учасників війни та їхніх родичів	Вся Україна	0 800 500 212	Цілодобово	Учасники АТО (ООС) та члени їхніх родин
Гаряча лінія емоційної підтримки Міжнародної асоціації з міграції	Вся Україна	0 800 212 444	Пн-Нд 10:00-20:00	Для усіх українців
Гаряча лінія Психологічної допомоги для учасників АТО (ООС) та членів їхніх родин	Вся Україна	0 800 505 085	Пн-Пт 09:00-18:00	Учасники АТО (ООС) та члени їхніх родин
«Розкажи мені»	Вся Україна	Телеграм чат-бот: OnlineUABot Facebook Messenger:BSMU	Цілодобово	Для всіх українців за попереднім записом одноразова онлайн-консультація до 60 хв.
«Порадня» від Української спілки психотерапевтів	Вся Україна	+380935473773 +380971124591	Цілодобово	Для українців різного віку у кризових станах, яким потрібно перескерування до фахівців, які надають безкоштовні консультації
Карітас України, м. Запоріжжя	м. Запоріжжя	050 476 2860	Пн-Пт 09:00-18:00 Обідня перерва 13:00-14:00 (існують мобільні бригади)	Люди у складних життєвих обставинах
Гуманітарна місія «Пролісок»	Прикордонні зони, окуповані території	093 202 2232	Пн-Пт 09:00-18:00 Обідня перерва 13:00-14:00	Ті, хто пережив насилля, люди у складних життєвих обставинах, діти та підлітки, жінки
Центр психосоціальної реабілітації НаУКМА м. Покровська	Покровський район	066 825 1999: 0 800 300 101 (контакт-центр)	08:00-20:00	Люди у складних життєвих обставинах, жінки, медичні працівники, літні та самотні люди
Філія Центру психосоціальної реабілітації НаУКМА	Попаснянський район	095 248 5416 Skype: misha20081996	Пн-Сб 08:00-20:00	Діти та підлітки, медичні працівники
Київський міський центр роботи з жінками	м. Київ	044 272 1500 – з мобільного; 1500 – зі стаціонарного	Цілодобово	Ті, хто пережив насилля

Телефон довіри 15-50	м. Хмельницький	Міський 15-50 067 133 15 50	Цілодобово	Всі українці
Телефон довіри Київського міського центру психолого-психіатричної допомоги при станах душевної кризи	м. Київ	(044) 456 17 02 (044) 456 17 25 Тел. не обслуговуються	Цілодобово (служба довіри)	Люди у стані душевної кризи, люди у складних життєвих обставинах
Система надання безоплатної правової допомоги	Вся Україна	0 800 213 103 (безкоштовно в межах України) + 38 (044) 363 10 41 (для дзвінків з-за кордону)	08:00-19:00	Всі, хто перебуває під юрисдикцією України
UA Mental Help	Вся Україна	Mental Help Facebook: @ UA Mental Help Telegram: @ UA_MENtTAL_HELP Instagram: @uamentalhelp	Пн-Нд 09:00-20:00	Всі українці
Телеграм чат-бот Першої психологічної допомоги	Вся Україна	Телеграм чат-бот: FriendFirstAidBot	Цілодобово	Для всіх українців
Krisenchat Ukrainian	Вся Україна	Телеграм чат-бот: KrisenchatUA_bot. WhatsApp або SMS (+49) 1573599312	Цілодобово	Для всіх українців безкоштовні консультації з психологом у форматі онлайн-чату
Всеукраїнська гаряча лінія з питань деменції «Незабутні»	Вся Україна	0 800 30 88 30 (автомат тел.)	Пн-Пт 10:00-18:00	Для людей з деменцією, їх піклувальників та зацікавлених темою осіб

Організаційно-методична робота

В умовах реформування системи освіти в Україні пошук відповіді на запитання «Як удосконалити роботу фахівців психологічної служби?» привів нас до впровадження у діяльність практичних психологів та соціальних педагогів єдиної електронної системи звітності (далі – ЄЕСЗ).

У сучасних економічних умовах заклад освіти зможе підтримувати й підсилювати свої позиції за умови активного впровадження інновацій у освітній процес.

Інноваційна діяльність наразі здійснюється в умовах систематичної, перманентно зростаючої невизначеності, тому фахівцю психологічної служби треба вміти швидко та гнучко реагувати на зміни в освітньому середовищі, що

вимагає прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо інноваційних проектів для реалізації в межах закладів освіти.

З метою підвищення продуктивності в роботі фахівців психологічної служби було запропоновано методи, що призвели до зміни досить хаотичної системи статистично-аналітичної звітності на значно простішу: заповнення простих форм в електронній базі даних. Запропонована система мінімізувала витрати робочого часу на заповнення документації та планування, що дало змогу спрямовувати свій робочий час на більш потрібні і затребувані види і форми роботи, відповідно управлінська діяльність теж стала більш ефективною і продуктивною в обґрунтовані рішення.

Знайомство фахівців психологічної служби усіх рівнів з роботою у ЄЕСЗ стартувало у січні 2023 року. Інститутом модернізації змісту освіти було проведено навчальні вебінари щодо заповнення єдиної електронної системи звітності для обласних керівників психологічної служби, практичних психологів та соціальних педагогів закладів освіти, фахівців ОТГ, методистів, керівників закладів освіти та інших у кожній області.

Записи вебінарів можна переглянути на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: <http://surl.li/unljxd>.

Завдяки ЄЕСЗ:

фахівці психологічної служби матимуть доступ до повної інформації виключно про свої заклади освіти, зможуть застосовувати цю інформацію для своїх функцій моніторингу та управління;

департаменти (управління) освіти обласних державних адміністрацій матимуть зведені дані районів та міст відповідної області;

фахівці відділу психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» матимуть доступ до повної бази даних (за винятком персональної та конфіденційної інформації) та зведені дані на рівні областей.

У 2024/2025 навчальному році проводитиметься збір аналітично-статистичних матеріалів фахівців психологічної служби виключно у онлайн форматі через ЄЕСЗ. Заповнення єдиної електронної системи звітності буде відбуватися відповідно графіку, 24/7.

До відома керівників закладів освіти! Фахівці психологічної служби (практичні психологи та соціальні педагоги), які звільняються з посади, мають обов'язково заповнити зазначену звітність до дати звільнення.

За відсутності в закладі освіти практичного психолога або соціального педагога єдину електронну систему звітності у онлайн форматі заповнює відповідальна особа (директор, заступник директора або інші фахівці закладу освіти).

Фахівці психологічної служби опорних закладів освіти та їх філій заповнюють аналітичну довідку окремо у кожному закладі.

Зареєструватися (**безкоштовно!**) можна за покликанням: <http://surl.li/rwrgwh>.

Важливою складовою діяльності працівників психологічної служби є організаційно-методична робота. Її метою є організація власної діяльності, аналіз

та узагальнення результатів, підвищення власного професіоналізму через самоосвіту.

Свою професійну діяльність працівники психологічної служби закладу освіти мають фіксувати у журналі практичного психолога/соціального педагога, відповідно до листа МОН від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» <https://is.gd/habrEf>.

На чисельні запити фахівців психологічної служби надаємо інформацію про доплати до посадової ставки, які можуть бути встановлені законодавством, засновниками та/або керівником закладу освіти: <https://is.gd/oFNv37>.

Про розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2024 рік за покликанням: <https://clipr.cc/C7nkX>.

Розпорядження КМУ від 05 липня 2024 р. № 632-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік».

В умовах широкомасштабної агресії російської федерації проти України та введення воєнного стану, пов'язаними з цим значними руйнуваннями закладів освіти та іншої інфраструктури, змінами форм та методів освітнього процесу стало викликом для системи освіти України. Міністерство освіти і науки України, місцеві органи виконавчої влади та заклади освіти здійснюють відповідні кроки щодо законодавчого, нормативно-правового врегулювання питань, спрямованих на забезпечення безпечного функціонування закладів освіти, оновлення змісту освіти, захисту прав здобувачів освіти та педагогічних працівників.

З рекомендаціями щодо облаштування укриттів можна ознайомитися за покликанням <https://clipr.cc/1DHCx>;

з рекомендаціями щодо нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту закладів освіти та критеріїв/методології відбору проектних рішень для організації укриття здобувачів освіти та персоналу залежно від типу території, військових ризиків тощо – за покликанням <https://clipr.cc/8jF9s>.

Науковими працівниками Українського науково методичного центру практичної психології і соціальної роботи підготовлено і опубліковано низка методичних видань з питань психологічної і соціально-педагогічної допомоги постраждалим в результаті надзвичайних ситуацій і природних катастроф (російсько-українська війна, пандемія COVID-19 тощо).

Консультації в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / В. В. Байдик та ін.; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с. URL: <https://clipr.cc/Ja1Pf>.

Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / В. В. Байдик та ін.; заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с. URL : <https://clipr.cc/7gg5F>.

Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду

роботи) / В. В. Байдик та ін.; за наук. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с. URL: <https://clipr.cc/VjJ08>.

Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни: практи. посіб. / Г. Панок; В. В. Рибалка, С. К. Шандрук та ін.; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 212 с. URL: <https://clipr.cc/Yt8HV>.

Подолання наслідків пандемії COVID-19 у закладі освіти: навчально-методичний посібник / В. Г. Панок та ін.; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ: ДІА, 2021. 224 с. URL: <https://clipr.cc/jX6XM>.

Подолання наслідків пандемії COVID-19 у закладі освіти: навчальна програма підвищення кваліфікації практичних психологів / В. Г. Панок та ін.; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ: ДІА, 2021. 56 с. URL: <https://clipr.cc/A8Jdr>

Практики надання соціально-психологічної допомоги учасникам освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/або втратили близьких внаслідок пандемії та війни (результати опитування): препринт / авт. кол.: В. Г. Панок, І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Р. А. Мороз, Т. Д. Каменщук, Н. В. Сосновенко, Г. В. Якимчук; за ред. В. Г. Панка. Київ : Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2024.

Результати опитування щодо поширення симптоматики психічного травмування учасників освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/або втратили близьких в умовах війни : препринт / авт. кол.: В. Г. Панок, І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Р. А. Мороз, Т. Д. Каменщук, Н. В. Сосновенко, Г. В. Якимчук; за ред. В. Г. Панка. Київ: Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2024.

У 2024-2025 н.р. буде проведено четверту хвилю Українського лонгітюдного дослідження – це моніторинг впливу різних факторів на здоров'я українських дітей протягом життя (у базовому модулі дослідження, починаючи із 6 класу) з особливим фокусом на ризикованій поведінці щодо власного здоров'я (насамперед факторах ризику залежної поведінки). Детальну інформацію про дослідження, опис діагностичних інструментів, записи вебінарів «Українське лонгітюдне дослідження: інструкція для дослідників» та зразки супутніх документів можливо переглянути за покликанням: <https://clipr.cc/6PpQs>.

Питання безпеки освітнього простору набуває особливого значення в умовах війни. Базовим чинником функціональності освітнього середовища сьогодні є його безпечність, яка передбачає фізичну, психічну, інформаційну та соціальну стабільність кожного учасника освітнього процесу. Працівникам психологічної служби стане в нагоді посібник Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов, І. І. Ткачук; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с. URL: <https://clipr.cc/FVFc5>.

До відома керівників закладів освіти! Працівники психологічної служби закладу освіти (практичні психологи та соціальні педагоги) виконують свою роботу

як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, самоосвіта, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо).

Професійна майстерність фахівців психологічної служби

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2018 року № 555, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 26 червня 2018 року за № 744/32196, (<https://clipr.cc/MxS4v>) щороку на засадах відкритості, прозорості та гласності проводиться Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Метою конкурсу є виявлення та поширення кращого досвіду, оптимізація інноваційної діяльності працівників психологічної служби, підвищення професійної компетентності, якості програм, реалізації творчого потенціалу, престижності професії практичних психологів та соціальних педагогів.

У 2023/2024 навчальному році конкурс проведено у номінації «Корекційно-розвиткові програми, спрямовані на попередження та коригування проблем, труднощів, подолання шкідливих звичок, негативних емоційних станів, усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, адаптацію до умов навчання і життєдіяльності тощо».

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.07.2024 № 994 «Про затвердження рейтингового списку переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Корекційно-розвиткові програми» визначено переможців і призерів.

Серед практичних психологів

I місце:

Олександра КРУТА, практичний психолог Ямницького ліцею Ямницької сільської ради Івано-Франківської області;

II місце:

Тетяна СЛОБОДЯНЮК, практичний психолог відділу методичної та психологічної роботи управління освіти Бахмутської міської ради Донецької області;

Анастасія ІВАНЕНКО, практичний психолог Бахмутської загальноосвітньої школи I-II ступенів № 4 Донецької області;

III місце:

Олеся ВОЛОВИЧ, практичний психолог Херсонського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» № 15 Херсонської міської ради.

Серед соціальних педагогів

I місце:

Ольга ГОШОВСЬКА, соціальний педагог Долинського ліцею «Інтелект» Долинської міської ради Івано-Франківської області;

II місце:

Марія КОЛЯСА, соціальний педагог Завадівського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Яворівської територіальної громади Львівської області;

III місце:

Катерина ІВАНЮК, соціальний педагог Безлюдівського юридичного ліцею імені І. Я. Підкопая Харківської районної ради Харківської області;

Карина БЄЛЯЄВА, практичний психолог-методист Безлюдівського юридичного ліцею імені І. Я. Підкопая Харківської районної ради Харківської області.

Авторські програми переможців Всеукраїнського конкурсу 2023/2024 навчального року розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» <https://clipr.cc/aY0mt>.

Експозиція авторських програм Всеукраїнського конкурсу «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми» 2022/2023 <https://clipr.cc/sQ13r>.

Експозиція авторських програм Всеукраїнського конкурсу «Нові технології у новій школі» у номінації «Просвітницькі програми» 2021/2022 <https://clipr.cc/53yQB>.

У 2024/2025 навчальному році конкурс проводитиметься у номінації «Розвивальні програми, спрямовані на розкриття інтелектуально-особистісного потенціалу учасників освітнього процесу, формування та розвиток їх соціально-психологічних компетентностей, формування готовності до самореалізації».

Онлайн-курси

З метою підвищення професійного рівня фахівців психологічної служби в системі освіти та педагогічних працівників закладів освіти з опанування сучасними технологіями роботи науковцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено спецкурси підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання. Навчання безкоштовне, в онлайн форматі, видають сертифікат на 0,5 кредиту/1 кредит ЄКТС (15/30 год.).

Зареєструватися на проходження курсу можна за покликаннями:

«Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій» <https://clipr.cc/VwFk9>;

«Школа кар'єрного консультанта» <https://clipr.cc/yNk06>;

«Медіаграмотний спротив: будуємо аргументовані діалоги» <https://clipr.cc/N7yh1>;

«Медіаграмотний спротив: спілкуємось на рівних» <https://clipr.cc/sZM63>;

«Основні права та принципи особистості відповідно до статей Європейської соціальної хартії» <https://clipr.cc/S6gtc>;

«Надолуження освітніх втрат» <https://clipr.cc/zNYS9>;

«Медіаграмотність» <https://clipr.cc/yHS7G>;

«Штучний Інтелект в освіті» <https://clipr.cc/7Jqb0>;

«Практичні навички подолання стресу» <https://clipr.cc/sGcc5>.

З метою надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти під час переживання стресу та подолання його наслідків, створення для цього сприятливої атмосфери науковцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено навчально-методичний посібник «Психологічна хвилинка», який отримав гриф «Схвалено для використання у освітньому процесі» (рішення експертної комісії з психології та педагогіки, протокол від 01.03.2023 № 1) <https://clipr.cc/9Tdz3>.

Впровадження та застосування психологічних хвилинки під час уроку (в зручний час, при слухній нагоді) допоможе учням зняти емоційне напруження, стати більш спокійними, врівноваженими, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту, що є природним механізмом стабілізації.

Нормативно-правове забезпечення діяльності психологічної служби в системі освіти України в умовах дії воєнного стану

Закон України від 09 травня 2024 року № 3714-IX «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності».

Постанова Верховної Ради України від 09 травня 2024 року № 3712-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі».

Постанова Верховної Ради України від 24 квітня 2024 року № 3663-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та вдосконалення державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей».

Постанова Верховної Ради України від 22 листопада 2023 року № 3487-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)».

Постанова Верховної Ради України від 21 листопада 2023 року № 3485-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству».

Постанова Верховної Ради України від 05 жовтня 2023 року № 3412-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 червня 2024 року № 527-р «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки».

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2024 року № 551 «Про затвердження Порядку виявлення та повернення дітей, депортованих або примусово переміщених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 року № 141-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року».

Постанова Кабінету Міністрів України від 23 січня 2024 року № 83 «Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2023 року № 1025-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023 року № 850-р «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 року № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 року № 301-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечної і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2023 рік».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 року № 174-р «Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 року № 160-р «Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки».

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 року № 867 «Про реалізацію експериментального проєкту “Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі».

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 вересня 2023 року/ № 1142 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Наказ Міністерства освіти і науки України № 131 від 07 лютого 2024 року «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції громадянської освіти в Україні».

Лист Міністерства освіти і науки України від 18.04.2023 № 1/5449-23 «Щодо проведення в закладах освіти право просвітницьких заходів до Міжнародного дня протидії булінгу (День боротьби з цькуванням)».

Лист МОН від 24.11.2023 № 4/4610-23 «Щодо Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 29.03.2023 21/08-479 2 «Про Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?»».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 16.05.2024 № 21/08-790 «Про інформаційні матеріали стосовно небезпеки азартних ігор».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 22.05.2024 № 21/08-824 «Про проєкт методичних рекомендацій щодо соціалізації та інтеграції дітей ВПО у громадах».

Перелік нормативно-правового забезпечення фахівців психологічної служби у системі освіти України, що постійно оновлюється, розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» <https://cljpr.cc/skJ5Q>.

У 2024/2025 навчальному році пріоритетним завданням психологічної служби в системі освіти України залишається **збереження і зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу**. Для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів післядипломної педагогічної освіти, *керівникам закладів освіти рекомендовано:*

сприяти забезпеченню закладів освіти ставками практичного психолога та соціального педагога відповідно до нормативної потреби;

забезпечити заклади освіти практичними психологами, соціальними педагогами;

забезпечити навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії психологічної служби методистами;

забезпечити фахівців психологічної служби закладів освіти окремими робочими кабінетами;

сприяти підвищенню кваліфікації педагогічних працівників щодо психоедукації;

сприяти запровадженню на сайтах закладів освіти сторінки/розділу «Кабінет психолога/соціального педагога» та онлайн-консультування;

сприяти впровадженню педагогічними працівниками «Психологічних хвилинок» для психологічних розвантажень під час уроків;

забезпечити фахівців психологічної служби закладів освіти, зокрема навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій, інформаційно-комунікаційними технологіями, підключенням до мережі Інтернет;

покращити методичне та технічне забезпечення працівників психологічної служби, особливо в закладах освіти новостворених територіальних громад;

збільшити обсяг викладання курсів із кризової, екстремальної психології, профілактики емоційного вигорання педагогів;

проводити курси, семінари, тренінги для педагогічних працівників з відновлення емоційного, психофізичного стану здобувачів освіти, які постраждали від війни (пережили окупацію, біженці тощо) та психоемоційного стану батьків після деокупації;

організувати заповнення ЄЕСЗ фахівцями психологічної служби (практичні психологи та соціальні педагоги), які звільняються з посади, до дати звільнення;

організувати та провести Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Практичним психологам та соціальним педагогам рекомендовано:

брати участь у Всеукраїнському конкурсі авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»;

здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб та тих, хто виїхав за кордон;

здійснювати психологічне і соціально-педагогічне забезпечення та супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, консультативну і просвітницьку роботу з батьками;

посилити профілактичні заходи у закладах освіти щодо неприпустимості вживання алкоголю та психоактивних, наркотичних речовин підлітками;

посилити профілактичну роботу з подолання правопорушень, злочинності, ігроманії серед неповнолітніх;

забезпечити захист прав і свобод дітей, сприяти створенню безпечного середовища (запобігання насильству в закладі освіти, домашньому насильству, торгівлі людьми тощо);

проводити просвітницько-профілактичні заходи щодо підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ запобігання суїцидальним проявам і нахилам серед учасників освітнього процесу тощо;

надавати фахову допомогу педагогам у оволодінні практичними навичками щодо надання здобувачам освіти допомоги в умовах війни; відновленню емоційної стабільності в стресовій ситуації, розвитку психологічної стійкості учасників освітнього процесу, надолуження освітніх втрат;

розподілити та узгодити між фахівцями психологічної служби(практичний психолог та соціальний педагог) ролі та обов'язки, зазначені у плані заходів закладу освіти;

постійно підвищувати свої професійні компетентності у напрямі оволодіння сучасними технологіями психологічної допомоги;

регулярно здійснювати проходження курсів підвищення кваліфікації;

врахувати у плані роботи закладу освіти години психолога в частині позакласної роботи (не менше ніж 1 раз на місяць для кожної групи/класу);

проводити соціально-педагогічну і психологічну просвітницьку діяльність, інформувати усіх учасників освітнього процесу з питань збереження їхнього соціального благополуччя та психічного здоров'я;

проводити роботу з ознайомлення педагогів з технологіями надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу;

надавати методичну допомогу педагогічним працівникам у впровадженні та застосуванні «Психологічних хвилинок» під час уроків/занять;

формувати у здобувачів освіти національні та європейські цінності;

інформувати здобувачів освіти про вплив та наслідки вживання наркотичних, психоактивних речовин, алкоголю та тютюнопаління; повідомляти про загрози, які може чинити інтернет (шахрайство, спам, кібербулінг тощо); знайомити з алгоритмом дій у разі увімкнення сигналу повітряної тривоги; популяризувати ненасильницьку модель поведінки; формувати моральну поведінку, активну життєву позицію, єдність слова і діла в особистості, готовність брати активну

участь у житті своєї держави; знайомити педагогів та батьків здобувачів освіти з основними закономірностями та умовами сприятливого розвитку дитини;

здійснювати ретельну перевірку психодіагностичного інструментарію, що застосовуватиметься у роботі, на практиці щодо валідності, наявності відомостей про експертизу, яку він пройшов серед відомих фахівців;

посилити профілактичну роботу з побудови безпечного, мирного освітнього середовища, яке передбачає впровадження у систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва з подолання правопорушень, злочинності серед здобувачів освіти;

проводити роботу із сім'ями, у яких вже повернулися або незабаром повернуться захисники і захисниці додому;

вчасно заповнювати форми ЄЕСЗ; фахівцям, які звільняються з посади, обов'язково заповнити зазначені форми до дати звільнення;

активізувати роботу із запровадження на сайтах закладів освіти сторінки «Кабінет психолога/соціального педагога» та онлайн-консультування/надання допомоги.